

پیامبر اعظم (ص) و برائت از کفار و مشرکین

● بررسی تفسیری سوره کافرون
حجة الاسلام دکتر محمدعلی رضائی
استاد حوزه و دانشگاه

● مقدمه:

در جزء سی ام قرآن کریم با سوره‌ای بنام سوره (کافرون) مواجه می‌شوید که خداوند تبارک و تعالی در این سوره به رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) دستور می‌دهد به اینکه از کفار و مشرکین برائت و بی‌زاری جسته و بر مبارزه با شرک و کفر و مصادیق آن پافشاری نماید و با تلاوت آیات (لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُمْ وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ) به اعلام توحید عبادی اسلام عزیز بپردازد و بر آن تأکید نماید.

● کلیات:

سوره‌ی کافرون در مکه بر رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) فرود آمد و دارای ۶ آیه‌ی و ۲۶ کلمه و ۹۴ حرف است. این سوره بعد از سوره ماعون و قبل از سوره فیل به عنوان هفدهمین سوره بر پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) نازل شده است. ولی در چینش کنونی قرآن صد و نهمین سوره بشمار می‌آید.

نام‌های این سوره عبارتند از (کافرون، عبادت و جحد) به معنای انکار که البتّه نام این سوره از آیه ی اول آن گرفته شده است. اما نام‌های دیگر از مضمون سوره که انکار و براءت از کفر و شرک و گرایش به عبادت خدا است گرفته شده است.

● فضائل و اهداف نزول سوره :

از پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) حکایت شده است که هرکس سوره کافرون را بخواند گوئی یک چهارم قرآن را خوانده است، شاید خواندن یک چهارم قرآن بخاطر آن است که حدود ربع از آیات قرآن در مورد مبارزه با کفر و شرک است و البتّه این ثواب برای کسی است که سوره کافرون را بخواند و همچون رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در راستای آن حرکت کند و دست ردّ بر سینه ی مشرکان و کافران بزند و از آنها براءت و بی‌زاری بجوید.

هدف اصلی از نزول سوره کافرون اعلام توحید عبادی اسلام عزیز بوده است.

● مطالب فرعی :

- ۱- اعلام بی‌زاری از کفر و شرک در عبادت.
- ۲- اعلام جدایی راه مسلمانان از کافران و مایوس کردن کافران.

● مقدمه :

قرآن کریم در سوره کافرون با اعلام توحید عبادی اسلام، به نفی کفر و شرک می پردازد و می فرماید:

﴿قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ * لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ * وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * وَلَا أَنَا عَابِدٌ

مَا عَبَدْتُمْ * وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ * لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ (

ترجمه: (بگو: «ای کافران! * آنچه را (شما) می پرستید (من) نمی پرستم، * و آنچه را (من) می پرستم شما نمی پرستید، * و آنچه را (شما) پرستیدید من نمی پرستم، * و آنچه را (من) می پرستم شما نمی پرستید؛ * دین شما فقط برای شماست و دین (من) فقط برای من است.»)

● شأن نزول:

داستان نزول این سوره چنین حکایت شده که گروهی از سران مشرکان مکه به پیامبر (ص) گفتند: یک سال تو از آئین ما پیروی کن و بت های ما را پرست؛ و یک سال نیز ما خدای تو را می پرستیم؛ ولی پیامبر (ص) نپذیرفت و باز اصرار کردند که حداقل برخی از بت های ما را لمس کن و به آنها تبرک جوی تا ما نیز تو را تأیید کنیم و خدای تو را بپرستیم؛ ولی باز هم پیامبر (ص) قبول نکرد و گفت:

من منتظر فرمان خدا هستم. در این هنگام سوره کافرون فرود آمد و پیامبر آن را در مسجد الحرام برای سران قریش خواند و آنان از شنیدن پیام این سوره کاملاً مأیوس شدند و به آزار پیامبر و یارانش پرداختند.

توضیح:

سوره کافرون که با یاد خدا آغاز شد؛ با تأکید بر توحید عبادی ادامه یافته و می فرماید: «(ای پیامبر) بگو: این کافران ما آنچه را شما می پرستید من نمی پرستم (و بت ها را شریک خدای یکتا قرار نمی دهم) و شما نیز آنچه را من پرستش می کنم نمی پرستید (و به خدای یکتا ایمان نمی آورید.)»

سپس در ادامه آیات بار دیگر بر توحید عبادی تأکید می کند و می فرماید: «من آنچه را شما می پرستید؛ نمی پرستم (و در برابر معبودان دروغین کرنش نمی کنم). و شما نیز آنچه را من می پرستم، نمی پرستید (و در برابر خدای یگانه تسلیم نمی شوید و دست از بت های خود بر نمی دارید.)»

و در پایان سوره، راه مسلمانان را از مشرکان و کافران به طور کامل جدا کرده و می فرماید: «دین و آیین شما (مشرکان بت پرست)، برای خودتان باشد؛ و آیین و دین (توحیدی) من نیز برای خودم باشد (و هرکس به راهی که انتخاب کرده است برود.)»

● نکات و اشارات:

۱- در این سوره بر توحید عبادی تأکید شده است. یعنی در اسلام، عبادت مخصوص خداست و انسان مسلمان باید فقط خدا را بپرستد و نباید در برابر غیر خدا، کرنش و عبادت کند و نباید معبودان دروغین همچون بت‌ها یا موجودات دیگر را بپرستد، و کسی را شریک خدا در عبادت قرار دهد، وگرنه گرفتار شرک عبادی می‌شود.

۲- در این آیات خبر می‌دهد که نه پیامبر غیر خدا را می‌پرستد و نه مشرکان دست از بت‌ها بر می‌دارند و خدا پرست می‌شوند. آری پیامبر اسلام دست از حق و توحید بر نمی‌دارد چون آن را با دلیل پذیرفته و حقیقت آن را دریافته است.

ولی مشرکان به خاطر تقلید کورکورانه از نیاکان، به پرستش بت‌ها روی آورده‌اند و به لجاجت افتاده‌اند و منافع خود را در ادامه بت پرستی می‌بینند؛ از این رو حاضر نمی‌شوند که دست از شرک بردارند و تسلیم توحید شوند.

۳- مقصود این سوره، از کافرانی که هرگز مسلمان نمی‌شوند، سران مشرکان مکه همچون عاص، أمیه و مانند آنها بوده باشد که در شأن نزول مطرح بودند؛ و در نهایت با حالت کفر و شرک از دنیا رفتند وگرنه برخی از کافران و مشرکان قریش پس از فتح مکه مسلمان شدند.

۴- کافران و مشرکان مکه، منکر خدا به عنوان آفریننده جهان نبودند، بلکه شرک در پرستش داشتند؛ و معتقد بودند که باید بت‌ها را پرستید، و در این سوره نیز با همین اعتقاد غلط مبارزه می‌شود.

۵- در اینجا پرستشی مطرح می‌شود که چرا سوره کافرون و برخی دیگر از سوره‌های قرآن با واژه «قل» یعنی «بگو» آغاز می‌شود؟ درحالی‌که این آیات بر پیامبر (ص) نازل شده که برای مردم بگوید، و به طور طبیعی نباید واژه «بگو» را برای مردم حکایت کند.

پاسخ این پرسش آن است که واژه «قل» جزئی از وحی بوده، و نقل آن توسط پیامبر نشانه حفظ و اصالت وحی الهی است که پیامبر (ص) عین کلام خدا و جبرئیل را بازگو می‌کند و حتی واژه «بگو» را هم تکرار می‌کند یعنی هیچ تعبیر و تغییری در وحی رخ نمی‌دهد.

البته در مورد سوره کافرون یک نکته اضافی هست و آن اینکه اگر واژه بگو از اوّل

آن حنف می شد آیات بعد از نظر معنا مشکل پیدا می کرد. چون پیامبر می گوید: من بت های شما را نمی پرستم، نه اینکه خدا بگوید من بت نمی پرستم.

۶- و پرسش دیگر این که تکرار جملات در سوره کافرون برای چیست؟

مفسران قرآن در این مورد چند پاسخ داده اند:

اول آنکه تکرار جملات برای تأکید بر نفی شرک عبادی و مایوس کردن کامل مشرکان است، تا دیگر برای دعوت پیامبر به شرک، اصرار نکنند و بدانند راه آنان از اسلام جداست.

دوم آنکه هرکدام از جملات سوره کافرون در برابر یک جمله از سخنان مشرکان است که در شأن نزول بدان اشاره شد. آنان پیشنهاد کردند که یک سال تو معبودان ما را پرست، و سال بعد، ما خدای تو را می پرستیم؛ باز سال سوم تو معبودان ما را پرست، و سال چهارم ما خدای تو را می پرستیم.

از این رو قرآن نیز تمام این پیشنهادات را جداگانه نفی کرد.

البته مانعی ندارد که این سوره اشاره به هر دو تفسیر باشد، زیرا هر دو معنا با هم

قابل جمع است.

۷- در این آیات از آیین بت پرستی با عنوان «دین» یاد شده است، با سخنی تحقیرآمیز و تهدیدآمیز می فرماید: «دین شما ارزانی خودتان و دین ما نیز برای خود ما باشد.»

مفهوم این سخن جواز بت پرستی و تسامح و تساهل با کافران نیست بلکه نوعی تهدید و تحقیر بت پرستی است، و شاهد این مطلب آن است که قرآن با شرک و کفر در تمام ابعاد آن مبارزه می کند.

۸- در این آیات، مرز اسلام و کفر را روشن می سازد و راه مسلمان را از کفار و مشرکان برای همیشه جدا می سازد. آری توحید رمز تکامل و پیوند با حق است و شرک رمز سقوط و جدائی از حق است؛ پس این دو با همدیگر قابل جمع و سازش نیستند، و هر انسانی باید یکی از این دو خط را بپیماید.

موحد چه در پای ریزی زوش

چه شمشیر هندی نهی بر سرش

امید و هراسش نباشد ز کس

براینست بنیاد توحید و بس

سعدی

● آموزه‌ها و پیام‌ها:

- ۱- پیام این سوره برای ما آن است که خط اصیل اسلامی توحید عبادی است.
- ۲- پیام دیگر سوره آن است که راه اسلام، از شرک و کفر جداست.
- ۳- آموزه سوره آن است که امیدی به مشرکان و کافران لجوج نداشته باشید که آنان توحید گرا نخواهند شد.
- ۴- آموزه دیگر سوره آن است که توحید عبادی خود را به همگان اعلام کنید، و از شرک و کفر بیزاری جویند.

والسلام

- ۱- مجمع البیان، ج ۱۰، ص ۵۵۱ - بخشی از روایت ذکر شده است.
- ۲- نک: مجمع البیان، تفسیر قرطبی، تفسیر ابوالفتوح رازی، در المنثور و نمونه.
- ۳- یعنی الف و لام «الکافرون» برای عهد است؛ (نمونه، ج ۲۷ ص ۲۸۶)
- ۴- نک: لقمان / ۲۵.
- ۵- این مطلب در حدیثی از امام صادق (ع) حکایت شده است. (نمونه، ج ۲۷، ص ۲۸۷)
- ۶- البته احتمالات دیگری نیز وجود دارد. مثل اینکه برخی از این جملات اشاره به حال، و برخی اشاره به گذشته باشد؛ یا اینکه این جملات اشاره به حال و برخی اشاره به آینده باشد؛ و یا اینکه اشاره به اختلاف در عبادت و اختلاف در معبودها باشد. (نمونه، ج ۲۷، ص ۲۸۹، و تفسیر علی بن ابراهیم، ج ۲، ص ۴۴۵)
- ۷- برخی نیز احتمال داده‌اند که آیه تقدیر دارد یعنی: «لکم جزاء دینکم» و یا اینکه «دین» به معنای جزاست. ولی تفسیر بالا مناسب‌تر است. (نمونه، ج ۲۷، ص ۳۹۱)